

Instytut Pamięci Narodowej

<https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/775,Obchody-milenium-chrztu-i-tysiaclecia-panstwa-1956-19661967.html>
04.03.2026, 00:23

Obchody milenium chrztu i tysiąclecia państwa (1956-1966/1967)

26.04.2006

Dla prymasa Stefana Wyszyńskiego internowanego w Komańczy przez reżim Bieruta upływająca w 1966 r. rocznica milenium chrztu Polski była impulsem do stworzenia szerokiego programu odnowy religijnej narodu. W zamyśle hierarchy miał on przebiegać w trzech etapach. Pierwszym było uroczyste złożenie przez wiernych Jasnogórskich Ślubów Narodu Polskiego na Jasnej Górze (26 sierpnia 1956 r.). Odtąd w całym kraju miała się rozpocząć praca religijno - duszpasterska. Kolejny etap inaugurował 3 maja 1957 r., kiedy to wierni mieli uroczystie odnowić złożone na Jasnej Górze ślubowania. Po nim - w ramach Wielkiej Nowenny przed Tysiącleciem Chrztu Polski (1957-1966) - następował trzeci - ostatni etap prac związany z realizacją zawartych w ślubowaniach przyrzeczeń jako przygotowanie do obchodów roku jubileuszowego (roku „Te Deum”) milenium chrztu. Treść ślubów jasnogórskich uwzględniała przemiany, do których doszło w życiu społecznym w Polsce po 1944 r. Zostały one poświęcone przede wszystkim zagadnieniom etyczno - społecznym: obronie życia nienarodzonych dzieci, wierności małżeńskiej, świętości rodziny, wychowaniu katolickiemu dzieci i młodzieży, walce z wadami społecznymi; ostatnie z przyrzeczeń dotyczyło rozszerzenia kultu maryjnego. W treści ślubowań jasnogórskich przesunięto ciężar działalności Kościoła ze sfery instytucjonalnej (szkoła, zakład pracy, szpital, itp.) w sferę środowiskową (dom, rodzinę, małżeństwo, mężczyźni, kobiety, ojcowie, matki, młodzież i dzieci), a ich kolejne hasła były odpowiednio dostosowane do poszczególnych grup społecznych i stały się podstawą do rozwijania wszechstronnej działalności duszpasterskiej.

Po uwolnieniu prymasa z Komańczy w październiku 1956 r. Kościół przystąpił ze zdwojoną siłą do realizacji swojego programu milenijnego, który objął znaczną część społeczeństwa, wyzwalając w nim swoisty entuzjazm wiary. Wielka Nowenna była pierwszym integralnym i ogólnopolskim programem duszpasterskim, który obejmował niemal wszystkie dziedziny duszpasterstwa i zmierzał do jego ożywienia w skali kraju. Był zarazem pragmatycznie dostosowany do ówczesnej rzeczywistości politycznej. Milenijny program Kościoła był przedsięwzięciem nowatorskim, w którym na uwagę zasługiwały m. in. jego staranne opracowanie i realizacja, masowość, wprowadzenie nowych form duszpasterstwa - np. peregrynacji kopii obrazu Matki Boskiej Częstochowskiej, czy wpisanie do programu Nowenny wyników prac Soboru Watykańskiego Drugiego (1962-1965).

Episkopat zdawał sobie sprawę z faktu, że działania podjęte w ramach przygotowań do milenium chrztu, pomimo ich podstawowego wymiaru duchowego niosły też ze sobą akcenty manifestacji politycznej, której celem było ukazanie peerelowskiemu politykom siły Kościoła i przywiązania do niego części społeczeństwa. Ta akcja mobilizowania nie tylko wiernych, lecz także przyciągania w orbitę oddziaływania Kościoła środowisk laickich była rozumiana jako wyraz jedności i z instytucją sprawująca mandat posługi duchowej i ośrodkiem opozycyjnym wobec ekipy I sekretarza KC PZPR, Władysława Gomułki. Ten swoisty - polityczny aspekt Nowenny, choć nie demonstrowany wprost, był czytelny tak dla władz, jak i społeczeństwa. Trzeba jednak podkreślić, że był to tylko podtekst programu milenijnego Kościoła, którego podstawowym wymiarem była przede wszystkim sfera sacrum.

Zainicjowane przez Kościół przygotowania do obchodów „wielkiego jubileuszu” spotkały się z negatywnym przyjęciem ze strony władz partyjno - państwowych, które w obchodach milenium

chrztu widziały przede wszystkim rzekomo rzucone im wyzwanie; nie dostrzegano za to lub nie chciano dostrzec duchowego – pozytywnego przecież także dla państwa wymiaru działalności Episkopatu.

Ekipa Gomułki śledząc milenijną inicjatywę Kościoła, zdała sobie także sprawę z opóźnienia w zainicjowaniu własnych obchodów związanych ze zbliżającym się jubileuszem 966 r. Dochodzące do tego obawy przed zawłaszczeniem lub zmonopolizowaniem przez Kościół obchodów rocznicowych stały się czynnikiem generującym przygotowania do autonomicznych, państwowych obchodów tysiąclecia. Zgodnie z przyjętym w lutym 1958 r. programem władze wyznaczyły w nich sobie sferę świecką, uznając symbolicznie 966 r. za początek ukształtowanego państwa polskiego. Rozłożony na siedem lat program obchodów Tysiąclecia Państwa Polskiego (1960–1966) zakładał z jednej strony przeprowadzenie w całym kraju szerokich, ogólnospołecznych akcji (najważniejszymi były budowa „Szkół Tysiąclecia” i zadrzewianie kraju), a z drugiej cyklu obchodów rocznic historycznych upamiętniających ważne wydarzenia z przeszłości Polski; istotne miejsce w obchodach tysiąclecia państwa wyznaczono też kongresom i sesjom naukowym, poświęconych przede wszystkim historii Polski. Podobnie jak kościelne obchody milenium chrztu, także program centralnych i lokalnych obchodów tysiąclecia państwa przybrał charakter akcji masowej, nad którą objęto instytucjonalny patronat.

Znamiona inspirowanego przez władze konfliktu na tle obchodów „wielkiego jubileuszu” nie były początkowo bardzo wyraźne. Ekipa Gomułki zainicjowała silną antykościelną kampanię na tle milenium z końcem 1965 r., a okazją do tego stało się wysłanie przez biskupów polskich „Orędzia” do biskupów niemieckich w czasie ostatniej sesji Soboru Watykańskiego Drugiego (listopad 1965 r.). Od tego czasu realizowanym w l. 1966–1967 kościelnym obchodom milenijnym towarzyszyła niemal bez przerwy nie tylko głośna i szeroka kampania propagandowa, lecz także działania zmierzające do ograniczenia ich skali – głównie przez utrudnianie udziału w nich wiernych. W niektórych ośrodkach (np. w Poznaniu, Gdańsku, Warszawie czy Sosnowcu) dochodziło na tym tle do poważniejszych konfrontacji państwa z Kościołem.

Konflikt na tle obchodów milenium chrztu w l. 1966–1967 zaciążył właściwie na całym ich przebiegu. Mimo to Kościołowi udało się skutecznie przeprowadzić większość zaplanowanych w tym czasie uroczystości jubileuszowych i zgromadzić na nich rzesze wiernych, którzy manifestowali w ten sposób nie tylko swoje przywiązanie do religii i Kościoła, lecz także w jakimś sensie „głosowali nogami” przeciwko komunistycznej PRL.

Bartłomiej Noszczak IPN

Fot. 1.

Fot. 2.

Fot. 1. Jubileuszowa ulotka kościelna.

Fot. 2. "Medal Tysiąclecia" wybity przez państwo.

Zdjęcia pochodzą z prywatnych zbiorów Bartłomieja Noszczaka

